

Sırbistan'ın Osmanlı Topraklarındaki İstihbarat ve Teşkilatlanma Çalışmaları (1898-1912)

Fahriye Emgili, Mustafa Kahramanyol,

Ankara, Cedit Neşriyat, 2012, 400 sayfa, ISBN: 978-975-7352-30-3.

Aytül DEVELİ*

2012 yılı Balkan Savaşları adı verilen, o güne kadar Devlet-i Aliyye'den bağımsızlık kazanmış Sırp, Bulgar ve Yunan devletleri ve gayrinizami harp yürüten çetelerin Devlet-i Aliyye'ye karşı Batılı devletlerin ve Rusyanın desteğiyle yürüttükleri; Osmanlı Devletinin büyük toprak kaybı ile neticelenen, katliamların ve göçlerin yaşandığı bir savaşın 100. yılı idi. Bu savaşın en kanlı sahnelerinden önemli bir kısmı Bosna ve Sırbistan topraklarında geçmiştir.

Elimizdeki çalışma Emgili'nin, 2008 yılında Sırbistan Arşivi'nden elde ettiği 41 belge ile Kahramanyol'un arşivindeki Balkanlar ile ilgili fotoğraflardan meydana gelmiştir. Bu belgeler Sırpça olup 1898-1912 yılları arasını kapsar. Belgeler Sırp yetkililerin kendi aralarında ve Osmanlı topraklarında bulunan görevliler arasındaki resmi yazışmaları içerir.

Eserde yer isimleri Balkanlar'ın Osmanlı hakimiyeti altındayken kullanıldığı şekliyle yer almıştır. Sırpça yer ve kişi isimlerinin Türkçe okunuşları ile yazılmasına özen gösterilmiş, Sırpça yazılışları ise dipnotta belirtilmiştir. Özellikle kelimelerin İngilizce, Fransızca, Latince yazılmasından kaçınılmıştır.

* Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, develiyatul@gmail.com.

Çalışmanın giriş bölümünde kısaltmalar, fotoğrafların çizelgesi, eserde geçen bazı yer adları ve günümüz dillerindeki karşılıkları ile önsöz mevcuttur. Daha sonra iki ana bölüm yer alır. Son kısımda ise kaynaklar, dizinler, resimler ve büyük boy Yenipazar Sancağı ve Kosova haritası bulunmaktadır.

Birinci bölüm üç başlık altında incelenmektedir: Türk-Sırp Münasebetleri, Osmanlı Devleti'nde Yenipazar Sancağı'ndaki İdarî Teşkilatlanma, Belgelere İlişkin Açıklama ve Yorumlar.

Türk-Sırp Münasebetleri" başlığı altında, Sırp'ın tarih sahnesinde ilk kez ortaya çıkışlarından günümüze kadar Osmanlı ve müslümanlar ile olan ilişkileri, Avrupa ülkeleri, Rusya ve kilisenin kendi çıkarları doğrultusunda Osmanlı'ya karşı Sırp'ın sırpılık şuurunu ve milliyetçiliği oluşturma gayretleri ve Sırp'ın Osmanlı topraklarında istihbarat ve teşkilatlanma çabaları anlatılmıştır.

"Osmanlı Devleti'nde Yenipazar Sancağı'ndaki İdarî Teşkilatlanma" başlığı altında Yenipazar Sancağı'nın merkez kazası Seniçe ve bu sancağa bağlı diğer kazaların, Taşlıca Sancağı'nın, Piboy Nahiyesi'nin anılan dönemdeki idari birimlerindeki kişilerin mevkiileri ve isimleri ile o bölgenin özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bazı tarihi fotoğraflar ile de konu desteklenmiştir.

Belgelere İlişkin Açıklama ve Yorumlar bölümünde belgelerdeki bazı idari ve meslek isimlerinin Türkçe'lerinin kullanılması, bazı ünvanların olduğu gibi bırakılması, okunamayan yerleri "....." işareti konulması gibi imlâ ve tercüme usulüne dikkat edildiği belirtilmiştir.

Belgelerden, Sırp okullarının bir istihbarat merkezi olduğuna, öğretmenlerin, müdürlerin, özel kişilerin, neredeyse bütün Sırp'ın Türk ve müslüman düşmanlığı içeren Sırp milliyetçiliği ve şuurunu ile ajan gibi çalıştığını, cemaatleştiklerini, çetecilik ve komitacılığın yaygın olduğunu görüyoruz. Berlin Barış Toplantısı'ndan sonra Sırp tarafından Osmanlı topraklarında paralel bir idare kurulduğu ve Balkan Savaşı için hazırlanıldığından, kilisenin bu paralel yapıdaki yerinden bahsedilmiştir. "*Demek ki, devlet yıkmanın usûllerinden biriside paralel yapı kurmuş*" (s.89) diyerek birinci bölüm bitirilmiştir.

İkinci bölüm de kendi içinde dört başlıktan oluşmaktadır: Belgelerin Çizelgesi ve Özetleri. Belgeler ve Çevirileri. Kişi Yer Adları Dizini. Yer Adları Dizini. "Belgelerin Çizelgesi ve Özetleri" bölümünde belgelerin tarih sırasına göre özetlerine yer verilmiştir. "Belgeler ve Çevirileri" başlığının altında yine tarihlerine göre belgelerin orjinalleri ve hemen akabinde çevirileri yer almıştır. Bu belgeler de Sırp'ın Türklere ve müslümanlara karşı nasıl örgütlendikleri, nasıl paralel bir yapı kurdukları, kilisenin bu paralel yapıdaki payı ve Sırp'ın nasıl silahlandıkları ortaya çıkmaktadır. Mesela, 03.03.1898 tarihli birinci belge de Seniçe Kazası'na bağlı Alinoviçi Köyü'nde bir Sırp okulu açılacak ve okula bir öğretmen tayin edilecektir. Bu öğretmene ödenecek maaş konusunda gerekli mercilere gümrük müdürü tarafından bir yazı yazılmıştır. Bu yazıda okulun istihbarat karakolu ve kilise olarak kullanılacağı, Sırp'ın şuurunun gelişmesi için önemli bir adım olacağı açıkça belirtilmiştir. Hatta bu okulun yerini Bilal Efendi adında bir Türk hediye etmiştir. Yine 19.04.1912 tarihli 36. belgede Sırp tarafından Osmanlı topraklarına kaçak olarak sokulan silah ve katolik Arnavutlar'ın Sırp'ın birliğinden bahsedilmektedir.

Bu belgelerin ilk 27'sinde en çok göze çarpan unsurlar Sırp öğretmenler, Sırp okulları, bunların cemaat ile ilişkileri ve ajanlıklarıdır. Dış güçlerin güdümünde Osmanlı'ya karşı oluşturulmuş, içinde kin, nefret, doğal güdüler barındıran bir yapının nasıl ortaya çıktığı gözler önüne seriliyor. 30. ve 32. Belgeler, İngiltere'de kurulan Balkanlar'da tarih, arkeoloji, antropoloji, coğrafya ve topografya araştırmaları kurulu hakkında bilgi toplanmasından söz ediliyor. 32. belgeden 41. belgeye kadar olan kısımda ise Sırbistan ve Osmanlı topraklarında silahlanmak ve silah kaçakçılığında bahsedilmektedir. Balkanlar, tarihin her döneminde çok hareketli olmuştur. Hunlar, Avarlar, Slavlar, Bulgarlar, Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, pagan, katolik, ortodoks, müslüman, bu bereketli, doğa harikası, stratejik bölgeye sahip olmak istemişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu bu topraklar da beşyüz yıl misafir olmuştur. Bu eser de Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altındaki Balkanlar'da Sırp'ların Avrupa ve Ruslar'ın yardımı, kilisenin itici gücü ile nasıl teşkilatlandığı, istihbarat ağının nasıl ve kimler tarafından oluşturulduğu, Sırp arşiv belgelerine dayanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Fotoğraflar ile de esere canlılık kazandırılmıştır. Çalışmanın içindeki dizinler okuyucuya kolaylık sağlamıştır.

Birinci bölümün sonunda belirtilen *“Berlin Barış Toplantısı'ndan itibaren, Sırbistan tarafından Osmanlı toprakların da paralel bir idare kurulmuş ve Balkan Savaşı için hazırlanılmıştır. Kilisenin örtüsü altında ayrı okullar, belediyeler ve meclisler oluşturma işi çok ciddiye alınmış ve Sırbistan Devleti bu alanlarda maddî ve manevî yatırım yapmıştır. Bu sayede, Osmanlı Devleti'ni yıkmada başarılı oldukları için, kendi bakımlarından tebriğe lâyık olsalar gerektir. Demek ki, devlet yıkmanın usûllerinden birisi de paralel idare kurmakmış (s.89).”* şeklindeki yorum 15 Temmuz 2016'da yaşadığımız acı olayları göz önüne alırsak oldukça düşündürücü gelmektedir.

Emgili ve Kahramanyol, bize tarihin geçmişte insanların yaptıklarını, neden sonuç ilişkisi içerisinde, yer ve zaman bildirerek, belgeler ışığında objektif olarak incelendiği bir bilim dalı olduğu bilgisini aktarmışlardır. Bu çerçeveden baktığımızda, söz konusu eserde arşiv belgelerinin aslının ve tercümesinin bulunduğu, yer ve zaman belirtmek suretiyle bu çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Yazarlar Türk-Sırp münasebetleri üzerine yapılan araştırmaların azlığından, var olanların da objektif olarak yazılmadığından şikâyetçi olduklarını eserlerinde belirtmişlerdir. Bu kitabın Balkan tarihi ve askeri tarih çalışanlar için son derece faydalı bir eser olduğunu değerlendiriyorum.

